

**Redengevende omschrijving met
waardestelling
Bavelseweg 5 te Gilze
Gemeente Gilze en Rijen**

Objectgegevens

Adres : Bavelseweg 5
Postcode : 5162 NL
Plaats : Gilze
Kadastraal : Gilze en Rijen, O 1413
Oorspronkelijke functie : boerderijcomplex
Huidige functie : boerderijcomplex
Bouwjaar : 19de eeuw / eerste helft 20ste eeuw

Algemeen

Bezoekdatum : 5 juni 2019
Rapportagedatum : 16 augustus 2019
Auteur : Martijn de Jong MA
Redactie : Karlijn Kersten MsC MA

Monumentenhuys Brabant B.V.
Markt 9
4931 BR Geertruidenberg
www.monumentenhuysbrabant.nl
T. 0162-511833
E. info@monumentenhuysbrabant.nl

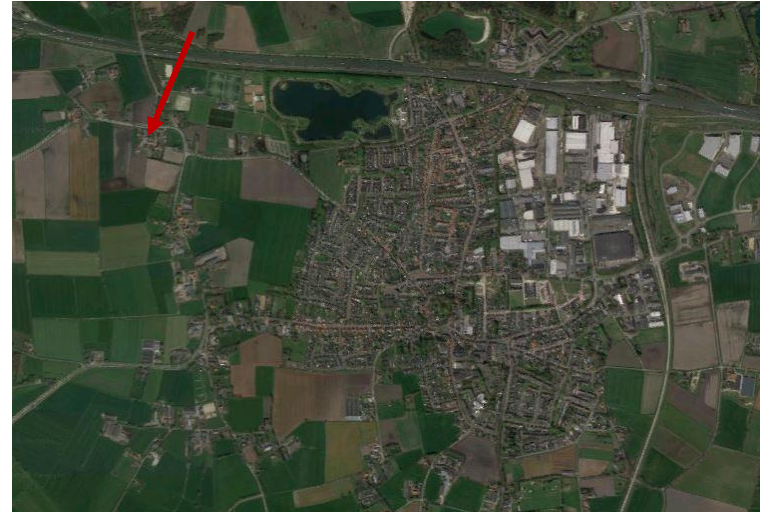
Monumentenhuys Brabant B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inleiding

Deze beschrijving dient om de cultuurhistorische waarden van de boerderij, de grote veldschuur en het erf met overige samenstellende onderdelen vast te stellen. De boerderij en veldschuur worden in een redengevende beschrijving opgenomen inclusief een beknopte analyse van de ontwikkeling van het gehele erf. De overige opstallen worden aan de hand van een quickscan kort beschreven en gewaardeerd. In de beschrijving wordt met de voorgevel de gevel aan de straatzijde bedoeld.

Situering, geschiedenis en hoofdvorm

Iets ten noordwesten van het dorp Gilze en ten zuiden van de huidige A58 ligt het voormalige gehucht 'Verhoven'. Dit gehucht is mogelijk ontstaan als een randhoeve van Gilze. Het gehucht wordt voor het eerst vermeld in 1333. Het wordt ook wel genoemd als hoeve-akkergehucht. Dit is een ontwikkeling aan het einde van de middeleeuwen, waarbij grotere bedrijven opsplitsten. Door die opdeling is er vaak een T-vormig wegpatroon, zoals in het gehucht Verhoven.

Luchtfoto van Gilze en omgeving. De rode pijl duidt de locatie van Bavelseweg 5 aan. Bron: Google Maps.

Uitsnede van bovenstaande luchtfoto. De rode pijl duidt de locatie van Bavelseweg 5 aan. Bron: Google Maps.

*Uitsnede van dezelfde luchtfoto met het erf van Bavelseweg 5.
Bron: Google Maps.*

De huidige bebouwing op het erf bestaat behalve de boerderij uit een grote schuur met stal, een aantal kleinere voormalige stallen en een kippenschuurtje. De boerderij is gebouwd vanuit een rechthoekige plattegrond met de nok haaks op de Bavelseweg. De boerderij is gelegen op enkele meters van de rooilijn. Ter hoogte van de brandmuur en de achterste kopgevel steekt een gemetselde schoorsteen door de nok. De boerderij heeft een met riet gedekt zadeldak. De gevels zijn opgetrokken in metselwerk. Het metselwerk is op verschillende plaatsen gewijzigd met verschillende soorten baksteen en in verschillende metselverbanden. De westelijke langsgevel is gepleisterd. Voor deze gevel staan vier leilinden van hoge ouderdom.

De boerderij naar het oosten gezien vanaf de Bavelseweg.

De boerderij naar het westen gezien vanaf de Bavelseweg.

Op het Kadastraal Minuutplan 1811-1832 staat op het perceel van Bavelseweg 5 reeds bebouwing ingetekend. Het betreft twee bouwwerken haaks op de weg die worden aangeduid als 'huis en erf' en het bouwwerk dat ten zuiden daarvan en evenwijdig met de weg is gesitueerd wordt aangeduid als 'huis, schuur en erf'. Beide percelen waren in bezit van Adriaan en Jan Baptist Schellekens. Op exact dezelfde locatie als de huidige boerderij staat een gebouw getekend met rechthoekige plattegrond en een kleine uitbouw. Dit duidt op een ouderdom van de boerderij die tenminste terug gaat tot het begin van de negentiende eeuw en waarschijnlijk nog verder teruggaat. De kleine uitbouw zal vermoedelijk een bakoven zijn geweest. De functie van het naastgelegen grotere bouwwerk is onduidelijk.

Op de Topografisch Militaire kaart uit 1900 (Bonnebladen) is te zien dat het grotere volume is verdwenen en alleen de boerderij Bavelseweg 5 en de daarachter gelegen boerderij (huidig Bavelseweg 7-9) nog ingetekend zijn. De latere topografische kaarten geven slechts een indicatie van de bebouwing op het perceel, omdat deze kaarten wat dat betreft niet zo nauwkeurig zijn als de Bonnebladen. Zo komt de ingetekende bebouwing op de historisch topografische kaart uit circa 1940 in zijn geheel niet overeen met de bebouwing, zoals die op de kaart uit 1900 en de kaart uit circa 1958 is weergegeven.

De weergave op de kaart uit circa 1958 geeft een eerste indicatie van de huidige bebouwing op het erf, zoals de boerderij, de daar tegenover gelegen grote schuur (oostzijde) en de kleinere opstallen aan de andere zijde (westzijde) van de boerderij.

De enige beschikbare oude foto van de boerderij. De foto is niet gedateerd, maar vermoedelijk genomen omstreeks het midden van de 20ste eeuw. Bron: fam. Wouters.

Kadastraal Minuutplan 1811-1832, sectie G blad 1. De rode cirkel omvat de locatie van Bavelseweg 5. Bron: Beeldbank RCE.

Topografisch Militaire kaart, 1900. De rode pijl wijst de locatie aan van Bavelseweg 5. Bron: www.topotijdreis.nl.

Historisch topografische kaart, ca. 1958. De rode pijl wijst de locatie aan van Bavelseweg 5. Bron: www.topotijdreis.nl.

Historisch topografische kaart, ca. 1940. De rode pijl wijst de locatie aan van Bavelseweg 5. Bron: www.topotijdreis.nl.

Historisch topografische kaart, ca. 1969. De rode pijl wijst de locatie aan van Bavelseweg 5. Bron: www.topotijdreis.nl.

Historisch topografische kaart, ca. 1980. De rode cirkel markeert het erf van Bavelseweg 5. Bron: www.topotijdreis.nl.

De voorgevel vanaf de Bavelseweg gezien.

Boerderij

Voorgevel

Met de voorgevel wordt de kopgevel van de boerderij aan de straatzijde bedoeld. De puntgevel met schouders is opgetrokken in schoon metselwerk, gemetseld in halfsteensverband met snijvoeg in cementshoudende mortel. De gevel wordt langs de dakranden afgesloten met een koppenlaag en afgedekt door een rollaag. Op de top een sobere bekroning onder deksteen. De huidige buitenschil dateert vermoedelijk uit omstreeks het midden van de twintigste eeuw en is tegen de oorspronkelijke kopgevel aan gezet. De gevel bevat drie gevelopeningen waarvan op de begane grond het voormalige opkamerraam. Dit is in de huidige situatie dichtgemetseld. Op de verdieping twee vensters tussen rollagen met elk een houten tweeruits raam. In het metselwerk is zichtbaar dat het linkervenster later is ingezet.

Detail opening voormalig opkamerraam.

Vensters op de verdieping. Aan het inboetwerk links is te zien dat dit venster later is ingemetseld.

Linkerzijgevel

De linkerzijgevel van de boerderij heeft in de loop der tijd verschillende wijzigingen ondergaan en bestaat uit verschillende vlakken metselwerk boven een gepleisterde plint. Het merendeel van het voormalige bedrijfsgedeelte is vermoedelijk rond het midden van de twintigste eeuw opnieuw opgetrokken en gemetseld in halfsteensverband met cementhoudende voeg. Dit geveldeel bevat een groot venster onder rollaag van drie gekoppelde ramen met bovenlichten, voorzien van figuurglas, en lekdorpeltegels. Op de grens van dit vlak metselwerk en het aangrenzende oudere metselwerk rechts is nog een dichtgemetselde deuropening herkenbaar met een nog ingemetselde duim. Direct voor de gevel ligt een grote betonnen put met deksel, met een inscriptie van de naam van één van de (voormalige) bewoners en het jaartal: "J. Kokx 9-8-1968". Het oorspronkelijke woongedeelte bevat in deze gevel een voordeur geflankeerd door twee vensters. De houten deur met houten kozijn is omvat in een gepleisterde omlijsting. Aan elke zijde van

de deur een houten tweeruits schuifvenster tussen rollagen met drieruits bovenlicht, gepleisterde lekdorpel en dubbele houten luiken. De luiken zijn vernieuwd. Rechts van de voordeur een terracotta tegel met een afbeelding van Maria met kind en de begeleidende tekst 'O.L.V. Vrouw van Altijddurende bijstand. Bescherm ons gezin'. Deze tegels werden veel geplaatst na de Tweede Wereldoorlog als dank voor het feit dat het huis gespaard was gebleven van oorlogsgeweld. De Mariadevotie nam vlak na de oorlog een hoge vlucht in Noord-Brabant. Het rechter geveldeel van de linkerzijgevel is opgetrokken in schoon metselwerk van een klein formaat rode baksteen met kalkhoudende snijvoeg. De stroomlaag boven het metselwerk duidt erop dat de boerderij ouder is dan het metselwerk en in de loop der tijd versteend is, mogelijk in de tweede helft van de negentiende eeuw. De gevel telt drie smeedijzeren staafankers die de gevel met de achterliggende constructie verankeren.

Linkerzijgevel naar het noorden gezien.

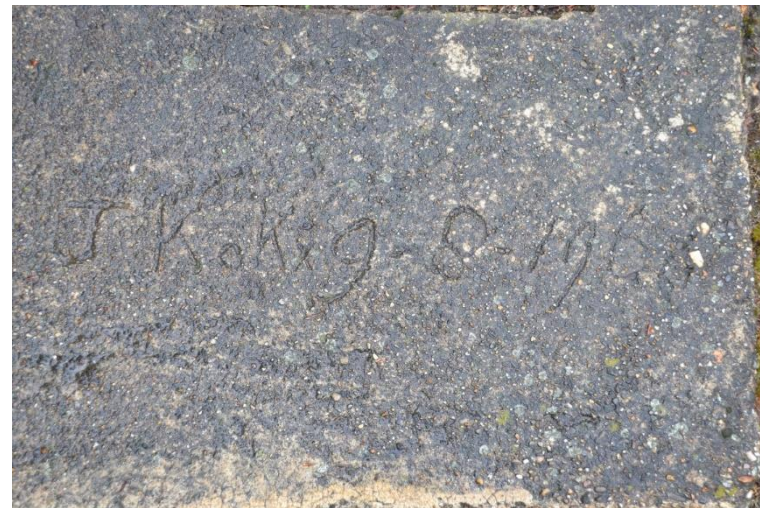
Venster links in de linkerzijgevel.

Linkerzijgevel ter hoogte van oorspronkelijk woongedeelte.

Dichtgemetselde deuropening (L) en detail van resterende duim (R).

Inscriptie in betonnen putdeksel.

Voordeur in linkerzijgevel (L) en één van de schuifvensters (R).

Herdenkingstegel in linkerzijgevel.

Achtergevel

De achtergevel is opgetrokken in schoon metselwerk, gemetseld met cementhoudende voeg, maar zonder herkenbaar metselverband van koppen, strekken en drieklezoren. Op de begane grond links in de gevel twee kleine vierkante vensters ten behoeve van de natte cellen. Beide houten vensters zijn onder strek gebracht en hebben een houten klepraam met figuurglas en bakstenen lekdorpel. Op de verdieping eveneens links in de gevel twee staande houten vensters met enkelruits raam onder rollaag en met bakstenen lekdorpels. De gevel wordt afgesloten door een houten muurplaat.

De achtergevel naar het oosten gezien (L) en naar het westen gezien (R).

Detail achtergevel.

Detail achtergevel.

Rechterzijgevel

De rechterzijgevel heeft een gepleisterde plint. Het metselwerk boven de plint is geheel gecementeerd en voorzien van blokpatroon met schijnvoegen. De gevel wordt beëindigd door een houten muurplaat. Ter hoogte van het oorspronkelijke woongedeelte bevinden zich in de gevel twee houten 4-ruits schuifvensters met 2-ruits bovenlichten, mogelijk uit de late negentiende eeuw, met dubbele houten opgeklampte luiken en gepleisterde lekdorpels. Rechts daarvan een ijzeren 4-ruits getoogd stalraam en een vernieuwde houten deur met vier ruiten. Rechts in de gevel een getoogd betonnen 6-ruits stalraam.

Detail rechterzijgevel.

Vm. stalgedeelte rechterzijgevel.

Schuifvensters rechterzijgevel.

Betonnen stalraam in vm. stalgedeelte.

Interieur

Het interieur van de boerderij is sinds het derde kwart van de twintigste eeuw meerdere keren gewijzigd. Daarbij is de oorspronkelijke indeling van de kelder en opkamer verdwenen. Deze bevonden zich op de plaats van de huidige keuken. De afwerking met betrekking tot deuren, schouwen, plafonds en vloeren en de indeling van de huidige woning dateren grotendeels uit omstreeks het tweede kwart en het midden van de twintigste eeuw met onder andere zachtboard plafonds met paneelverdelingen en schouwmantels met Solnhofer flagstones. De huidige trapopgang naar de kapverdieping bevindt zich ter plaatse van een voormalige inbouwkast. De brandmuur is op de begane grond ter hoogte van de keuken deels doorbroken. Het oorspronkelijke rookkanaal daarboven is nog intact. Op de kapverdieping een authentieke deuropening met opgeklampte deur in de brandmuur. In de voormalige voorstal bevinden zich sanitaire voorzieningen.

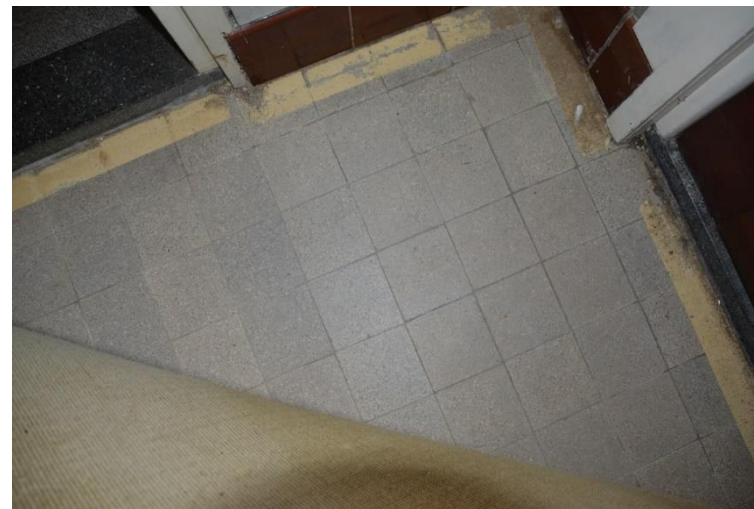
Paneeldeur in huidige slaapkamer (L) en inbouwkasten in dezelfde ruimte (R).

Zachtboardplafond in slaapkamer.

Deur tussen slaapkamer en vm. voorstal (L) en tegellambrisering in de kleine hal achter de voordeur (R).

Tegelvloer in de kleine hal.

Een van de schouwen met Solnhofer flagstone bekleed in de voorkamer.

Huidige trapopgang in vm. kast (L) en toegangsdeur tot trapopgang (R).

Schouw bekleed met Solnhofer flagstone in achterkamer.

Restant van de voormalige keuken.

Slaapkamer op de verdieping aan de voorzijde.

De constructie bestaat uit door de muren gedragen moerbalken. De kapconstructie bestaat uit een sporenkap met A-spanten (schaarspanten). Schoren, spantbalken en spantbenen zijn met de hand bewerkt en met elkaar verbonden door middel van pen-en-gat verbindingen met houten pennen. Eén van de spanten is verstevigd met een tussenstijl. Aan één zijde bevat de kap nog rondhouten sporen. Aan de andere zijde zijn de sporen vervangen door gekantrechte sporen. Daarnaast is ter versteviging een extra trek balk aangebracht. De bewerking van de spantonderdelen, de vorm en de patina wijzen op een hoge ouderdom van de oorspronkelijke kaponderdelen, die waarschijnlijk tenminste teruggaat tot de tweede helft van de negentiende eeuw. Aan de achterzijde van de boerderij bevinden zich twee slaapkamers, die in het tweede kwart of het midden van de twintigste eeuw zijn gerealiseerd. Daarbij is aan de kapconstructie te zien dat de nok is verlengd en de boerderij aan deze zijde waarschijnlijk eerder een wolfseinde heeft gehad.

Slaapkamer op de verdieping aan de achterzijde.

Rookkanaal

Detail rookkanaal.

Detail verbinding van de spanonderdelen.

Eén van de kapsanten.

Detail van de nok.

Detail rondhouten daksporen.

Detail spant met schoor.

Detail gordingen en sporen (L) en deur in de brandmuur (R).

Verlengde kap t.h.v. voormalig wolfseind.

Spant ter hoogte van slaapkamer aan de achterzijde.

Detail spantbalk.

Links ronde daksporen, rechts vernieuwde daksporen.

Schuur

Ten westen van de boerderij staat aan de overzijde van het erf een grote schuur. De schuur is gebouwd vanuit een rechthoekige plattegrond en is deels opgetrokken in schoon metselwerk en deels in houten rabatdelen op gemetselde bakstenen plint. De schuur is onder zadeldak gebracht met de nok haaks op de weg en is gedekt met golfplaten. Aan de westzijde van de schuur een eenlaagse zijbeuk die in een latere fase is aangebouwd. Hierna is de schuur naar de zuidzijde nogmaals met één beuk uitgebreid. Met de voorgevel wordt in de beschrijving van de schuur de kopgevel aan de straatzijde bedoeld.

Schuur naar het westen gezien.

Voorgevel.

Voorgevel

De voorgevel van het hoofdvolume is volledig bekleed met houten delen. Op het niveau van de begane grond bestaat de bekleding uit horizontale houten delen. Op het niveau van de kap uit verticale delen. Op de begane grond twee 3-ruits houten vensters. Daarboven een houten hooiluik met in de geveltop een driehoekig 3-ruits venster. De gevel van de zijbeuk is opgetrokken in schoon metselwerk, gemetseld in kruisverband. In de gevel een dichtgemetselde opening onder betonnen latei van voormalige dubbele deuren. De duimen zijn nog in het metselwerk aanwezig.

Detail venster in voorgevel.

Detail hooiluik.

Dichtgezette deuropening.

Rechterzijgevel

De rechterzijgevel betreft de lange gevel van de zijbeuk. De gevel is opgetrokken in schoon metselwerk, overwegend gemetseld in halfsteensverband. Het rechterdeel van de gevel is zonder duidelijk verband gemetseld en komt overeen met de grens van de laatste uitbreiding van de schuur. De gevel bevat vijf getoogde 6-ruits betonnen stalramen onder rollaag en met ventilatiegleuf en drie houten opgeklampte loopdeuren. Van links naar rechts bevat de gevel een stalraam, loopdeur, stalraam, loopdeur, drie stalramen en nog een loopdeur.

Rechterzijgevel.

Detail rechterzijgevel.

Links van het venster het oudere metselwerk, rechts het nieuwere metselwerk van de stalvergroting.

Achtergevel

De achtergevel van de schuur is opgetrokken in schoon metselwerk, maar zonder herkenbaar verband gemetseld. De gevel bevat op de begane grond vier rechthoekige 6-ruits stalramen van beton onder rollaag met ventilatiegleuf. In de geveltop een rond 4-ruits betonnen oculus met omlopende rollaag. De gevel wordt beëindigd door een cementsmeerzoom.

Achtergevel.

Achtergevel.

Detail oculus in achtergevel.

Detail venster in achtergevel.

Linkerzijgevel

De linkerzijgevel is voor een derde deel opgetrokken in schoon metselwerk en voor het overige bekleed met houten rabatdelen. Op de scheiding van het metselwerk en de schuurdeuropening ligt tevens de scheiding van de laatste uitbreiding en de oorspronkelijke grootte van de schuur. Het gemetselde deel van de gevel bevat van links naar rechts een getoogde houten opgeklampte loopdeur onder rollaag, een rechthoekig 6-ruits betonnen stalraam met ventilatiegleuf en nogmaals een houten loopdeur, identiek aan de eerste. Rechts daarvan een grote schuurdeuropening met een enkele houten opgeklampte schuifdeur met twee kleine vensters, waarvan één met twee ruiten en een enkelruits raam.

Linkerzijgevel.

Detail linkerzijgevel.

Linkerzijgevel naar het noorden gezien.

Interieur

De constructie van de schuur bestaat uit drie ankerbalkgebinten en een gordingenkap met vier Hollandse spanten. Het vierde spant rust op een gemetselde binnenmuur ter hoogte van de voormalige achterzijde van de schuur. De ankerbalken en schoren van de gebinten zijn nog goeddeels verbonden door middel van pen-en-gat verbindingen met houten pennen. De spantonderdelen zijn met elkaar verbonden met spijkers en/of bouten. In het hoofdvolume bevindt zich een voormalige stal met houten tussenwanden. In het aangebouwde deel van het hoofdvolume en de zijbeuk bevindt zich eveneens een voormalige stal.

Gebint- en spantconstructie.

Detail verbindingen gebintconstructie.

Detail spantconstructie.

Detail verbindingen spantconstructie.

Kapspanten naar de nok toe gezien.

Vm. stal in de zijbeuk.

Binnenmuur t.h.v. voormalige achtergevel schuur.

Stalrepels in vm. stal.

Waardering

Cultuurhistorische waarden

De boerderij is van cultuurhistorische waarde als uitdrukking van de sociaaleconomische en agrarische ontwikkeling van Gilze, specifiek het gehucht Verhoven, vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw en mogelijk zelfs eerder. De boerderij is daarnaast van belang als voorbeeld van de typologische ontwikkeling van de Brabantse langgevelboerderij. De schuur is van cultuurhistorische waarde als uitdrukking van de doorontwikkeling van het agrarisch bedrijf in de twintigste eeuw.

Architectuur- en kunsthistorische waarden

De boerderij heeft vele wijzigingen ondergaan, zowel aan het exterieur, als aan het interieur. Het exterieur is architectuurhistorisch waardevol vanwege de zichtbare opeenvolgende (ver)bouwfases in relatie tot het gewijzigde gebruik. Met name het oude metselwerk in de linkerzijgevel met terracotte gedenksteen en de gepleisterde rechterzijgevel zijn bouwhistorische waardevol. De interne constructie van moerbalken en kapseanten is bouwhistorisch waardevol. De interieurafwerkingen, zoals de schouwen, deuren en lambrisering zijn van enige waarde als uitdrukking was de veranderende interieuropvattingen in de twintigste eeuw.

De schuur is uitgevoerd in traditionalistische bouwstijl waarvan nog veel kenmerken uit de bouwperiode aanwezig zijn zoals baksteengevels, stalen vensters en ankerbalkgebinten. Hiermee is de schuur architectuur- en bouwhistorisch waardevol

Situationele en ensemblewaarden

De boerderij heeft een hoge situationele waarde vanwege de ligging aan de Bavelseweg, als onderdeel van het boerderijencluster en gehucht Verhoven dat terug tot tenminste het midden van de negentiende eeuw. De schuur is van enige situationele waarde vanwege de ligging op het oorspronkelijke achtererf. De boerderij en schuur vormen samen met de

kippenschuur en de voormalige stal aan de oostzijde van de boerderij een waardevol ensemble.

Gaafheid en herkenbaarheid

De gaafheid van de oorspronkelijke boerderij is door verschillende wijzigingen aangetast. Deze wijzigingen zijn, met uitzondering van de nieuwe voorgevel, als kenmerk van opeenvolgende gebruiksfases waardevol. De hoofdvorm van de boerderij is daarnaast door het doortrekken van de kap en het verdwijnen van het wolfseind aangetast. De oorspronkelijke plattegrond van de boerderij met herd, opkamer en kelder is niet meer aanwezig.

De schuur is van waarde vanwege de gaafheid en herkenbaarheid van de hoofdvorm en indeling van de gevels. De uitbreidingen hebben elkaar in een relatief korte periode opgevolgd en zijn in aansluiting op de traditionele bouwstijl van de bestaande schuur uitgevoerd.

Zeldzaamheid

Vanwege de cultuurhistorische waarde, architectuur- en bouwhistorische waarde en met name de situationele en ensemblewaarde in relatie tot de gaafheid en herkenbaarheid is sprake van relatieve zeldzaamheid op lokaal niveau.

Quicksan bijgebouwen

Op het erf bevinden zich verschillende kleinere opstallen die in de volgende quickscan op hoofdlijnen beschreven en gewaardeerd worden.

Voormalige stal oostzijde erf (stal 1)

Rechthoekige plattegrond, tweelaags met eenlaags zijbeuk. Schoon metselwerk in kruisverband. Zadeldak met gesmoorde muldenpannen. Vermoedelijk bouwjaar 1ste kwart 20ste eeuw. Houten deuren, betonnen stalramen. Houten gebintconstructie met telmerken, mogelijk hergebruikt.

Voormalige stal westzijde erf (stal 2)

Langgerekte stal, rechthoekige plattegrond. Schoon metselwerk van gele baksteen in halfsteens verband. Asymmetrisch dak met rode muldenpannen. Houten staldeuren, betonnen stalramen. Houten constructie met hergebruikte onderdelen. Bouwjaar vermoedelijk 3de kwart 20ste eeuw.

Kippenschuur

Kippenschuurtje. Rechthoekige plattegrond. Asymmetrisch dak met rode muldenpannen. Schoon metselwerk in halfsteensverband. Drie grote 12-ruits vensters, kenmerkende

openingen voor de kippen. Bouwjaar vermoedelijk midden 20ste eeuw.

Waarderingstabel

AHW = Architectuurhistorische waarde

CHW = Cultuurhistorische waarde

RS = Ruimtelijke samenhang, stedenbouwkundige waarde,
ensemblewaarde

Gebouw	AHW	CHW	RS	Gaafheid
Stal 1	++	++	++	+
Stal 2	+/-	+	+	+
Kippenschuur	++	++	++	++